

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.11.2005, sp. zn. 25 Cdo 1325/2004, ECLI:CZ:NS:2005:25.CDO.1325.2004.1

Číslo: 92/2006

Právní věta: Obviněný, který byl trestně stíhán pro více samostatných skutků (trestných činů ve vícečinném souběhu) a pravomocně uznán vinným pouze ze spáchání některých z nich, má zásadně vůči státu právo na náhradu škody spočívající v nákladech obhajoby v rozsahu odpovídajícím části odměny advokáta, která se vztahuje ke skutkům (trestným činům), pro které nebyl obviněný pravomocně uznán vinným.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.11.2005

Spisová značka: 25 Cdo 1325/2004

Číslo rozhodnutí: 92

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náhrada škody

Předpisy: § 5 předpisu č. 82/1998Sb.
§ 7 odst. 1 předpisu č. 82/1998Sb.
§ 8 odst. 1 předpisu č. 82/1998Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O k r e s n í s o u d v Olomouci rozsudkem ze dne 14. 1. 2003 zamítl žalobu, jíž se žalobce domáhal zaplacení částky 116 725 Kč s příslušenstvím, a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vyšel ze zjištění, že žalobci bylo dne 13. 8. 1999 vyšetřovatelem Krajského úřadu vyšetřování v Olomouci sděleno obvinění pro dva trestné činy vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. a dne 23. 8. 1999 pro trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. c) tr. zák., jehož se měl dopustit dne 6. 8. 1997, trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1, 3 písm. b) tr. zák. (trestní stíhání pro tento trestný čin bylo v přípravném řízení vyloučeno k samostatnému řízení) a trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák. Rozsudkem Okresního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2002, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 15. 3. 2002, byl žalobce uznán vinným ze spáchání trestného činu násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle ustanovení § 197a tr. zák. za jednání, jehož se dopustil dne 6. 8. 1997, ve zbytku, tedy pro trestné činy vydírání a zpronevěry, byl podle § 226 písm. a) tr. řádu obžaloby zproštěn, neboť nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž byl obžalovaný trestně stíhán. Soud vzal za prokázané, že žalobce na nákladech řízení spojených s obhajobou prováděnou advokátem JUDr. M. S. na základě plné moci v této trestní věci zaplatil obhájci 141 036,20 Kč. Soud dovodil, že žalobci tak vznikla škoda v důsledku trestního stíhání, jehož výsledkem bylo částečné zproštění obžaloby; sdělení obvinění i obžaloba jsou přitom

rozhodnutími svého druhu, na něž se vztahuje režim zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) – dále též jen „zákon“. Přesto žalobu v dané věci nepovažoval za důvodnou, neboť zahájením trestního stíhání pro čtyři skutky v trestním řízení, ve kterém nebylo prokázáno, že se tyto skutky staly, nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu ani k vydání nezákonného rozhodnutí podle § 5 písm. a), b) zákona č. 82/1998 Sb., byť byl žalobce částečně obžaloby zproštěn. Soud konstatoval, že zahájení trestního stíhání je jednáním zákonem povoleným a že státní zástupce musí podat obžalobu i tehdy, existují-li dvě rovnocenné skupiny důkazů vzájemně si odporující, neboť mu nepřisluší jejich závěrečné hodnocení. Za situace, kdy žalobce byl v trestním řízení obžaloby zproštěn, protože soud po zhodnocení důkazů nedospěl k závěru, že by se skutek stal, je třeba dovodit, že vyšetřovatel i státní zástupce postupovali řádně podle povinností stanovených trestním řádem a v souladu se zásadami legality a oficiality, a že tedy není splněn základní předpoklad odpovědnosti státu za škodu, tj. nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu.

K odvolání žalobce Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci rozsudkem ze dne 20. 1. 2004 v části výroku týkající se 4% úroku z prodlení z částky 116 725 Kč od 1. 8. 2002 do zaplacení rozsudek soudu prvního stupně zrušil a v tomto rozsahu řízení zastavil, ve zbývajících částech rozsudek potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Vycházel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně, ne zcela se však ztotožnil s jeho právními závěry. Vytkl mu především nesprávné hodnocení základního předpokladu objektivní odpovědnosti státu, kdy u škody způsobené nezákonným rozhodnutím není významné zavinění příslušného státního orgánu. Přestože sdělení obvinění má formu opatření, je třeba nárok na náhradu škody způsobené tímto opatřením posuzovat podle § 5 písm. a), § 7 a § 8 zákona č. 82/1998 Sb., jako škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím. Odvolací soud proto v obecné rovině dovodil, že zprošťující rozsudek má stejné důsledky jako zrušení nezákonného rozhodnutí podle § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., jelikož se v okamžiku vydání zprošťujícího rozsudku nevydává další rozhodnutí o zrušení opatření o sdělení obvinění. V případě částečného zproštění však ke vzniku nároku na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nedojde, neboť ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. přiznává právo na náhradu škody pouze pro případ zrušení veškerých rozhodnutí pro nezákonnost, nikoliv pro případ, že došlo jen k částečnému naplnění dikce zákona. Jestliže tedy byl žalobce pravomocně odsouzen pouze pro skutkovou podstatu jednoho trestného činu, nelze rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2002, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 15. 3. 2002, považovat za rozhodnutí, které by mělo stejné důsledky jako zrušení obou opatření o sdělení obvinění. Z tohoto důvodu tedy nebyl naplněn základní předpoklad odpovědnosti státu – objektivně chybí nezákonné rozhodnutí.

Proti tomuto rozsudku podal žalobce dovolání, jehož přípustnost dovozuje podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., a to z důvodu uvedeného v ustanovení § 241 odst. 2 písm. b) o. s. ř., a odvolacímu soudu vytýká, že jeho rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Ztotožňuje se s právní argumentací odvolacího soudu, že v případech zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby je třeba hledět na opatření o sdělení obvinění jako na zrušené nezákonné rozhodnutí (je tím dán nárok na náhradu škody), ale nesouhlasí se závěrem, že částečné zproštění obžaloby tento nárok nezakládá. Dovojuje, že vzhledem k tomu, že všechny trestné činy, pro něž mu bylo sděleno obvinění, měly být spáchány ve vícečinném souběhu a byly z důvodu hospodárnosti projednávány ve společném řízení (i když nebylo vyloučeno, aby některé z nich byly projednány v samostatném řízení – např. skutek pod bodem 2 sdělení obvinění ze dne 23. 8. 1999 byl usnesením okresního státního zástupce ze dne 1. 2. 2000 vyloučen k samostatnému projednání), je vyloučení možnosti domáhat se úspěšně nároku na náhradu škody ve společném řízení v důsledku pouze částečného zproštění obžaloby výsledkem nerovného přístupu, což je v rozporu se zákonem č. 82/1998 Sb., ale i s čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, protože v okamžiku, kdy by byly

skutky projednávány ve více samostatných řízeních, tento nárok by vznikl. Dále namítá, že pokud by striktně vycházel z právního názoru odvolacího soudu, nebylo by možné zcela vyloučit nárok na náhradu škody, jelikož mu bylo obvinění sděleno dvěma samostatnými opatřeními a rozsudkem Okresního soudu v Olomouci ze dne 31. 1. 2002 byl uznán vinným pouze pro jeden ze skutků (následně překvalifikovaný), pro nějž mu bylo sděleno obvinění dne 23. 8. 1999. Pokud tedy konstantní judikatura za nezákonné rozhodnutí považuje sdělení obvinění a za zrušující rozhodnutí zprošťující rozsudek, pak rozsudkem zmiňovaného soudu bylo zcela zrušeno sdělení obvinění ze dne 13. 8. 1999 a pouze částečně sdělení obvinění ze dne 23. 8. 1999. Podle závěru dovolatele tedy nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím – sdělením obvinění ze dne 13. 8. 1999 vznikl, neboť každé sdělení obvinění je třeba po formální stránce považovat za samostatné rozhodnutí, přičemž z ustanovení § 7 a násl. zákona č. 82/1998 Sb. nevyplývá, že by bylo třeba celé trestní řízení, které bylo zahájeno několika sděleními obvinění, posuzovat jako jeden celek, a nikoliv každé sdělení obvinění či každý skutek zvlášť. Dovolatel přesto považuje tento názor za chybný, neboť by vznik nároku na náhradu škody byl ponechán libovůli orgánů činných v trestním řízení, kolika opatřeními by obvinění sdělily. Na základě těchto námitek navrhuje, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. oprávněnou osobou (účastníkem řízení) a po přezkoumání věci ve smyslu ustanovení § 242 odst. 3 o. s. ř. dospěl k závěru, že dovolání je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Za otázku zásadního právního významu ve smyslu ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. považuje dovolací soud právní posouzení odpovědnosti státu za škodu, spočívající v náhradě nákladů obhajoby v trestním řízení, které bylo zahájeno sdělením obvinění pro podezření ze spáchání několika trestných činů ve vícečinném souběhu, byl-li následně obviněný (obžalovaný) pravomocně uznán vinným pouze pro jeden skutek, zatímco pro skutky zbývající byl obžaloby zproštěn. Dovolání je důvodné. Proto zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nesprávné právní posouzení věci, které dovolatel uplatňuje jako důvod dovolání (§ 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.), může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

Podle § 5 zákona č. 82/1998 Sb. stát odpovídá za podmínek stanovených tímto zákonem za škodu, která byla způsobena a) rozhodnutím, jež bylo vydáno v občanském soudním řízení, ve správním řízení nebo v řízení trestním, b) nesprávným úředním postupem.

Podle ustanovení § 7 odst. 1 zákona právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím mají účastníci řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí, z něhož jim vznikla škoda.

Podle ustanovení § 8 odst. 1 zákona nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím lze, není-li dále stanoveno jinak, uplatnit pouze tehdy, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Rozhodnutím tohoto orgánu je soud rozhodující o náhradě škody vázán. Podle odst. 2 tohoto ustanovení nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím lze přiznat pouze tehdy, pokud poškozený využil možnosti podat proti nezákonnému rozhodnutí odvolání, rozklad, námitky, odpor, stížnost nebo opravný prostředek podle zvláštního předpisu (dále jen „řádny opravný prostředek“), nejde-li o případy zvláštního zřetele hodné. Byla-li škoda způsobena nezákonným rozhodnutím vykonatelným bez ohledu na právní moc, lze nárok uplatnit i tehdy, pokud rozhodnutí bylo zrušeno nebo změněno na základě řádného opravného prostředku (odst. 3).

Podle ustanovení § 12 odst. 1 zákona právo na náhradu škody nemá ten,

- a) kdo si vazbu, odsouzení nebo uložení ochranného opatření zavinil sám, nebo
- b) kdo byl zproštěn obžaloby nebo bylo proti němu trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován.

Podle odstavce 2 tohoto ustanovení právo na náhradu škody dále nevznikne, pokud

- a) v řízení nebylo možno pokračovat z důvodů uvedených ve zvláštním předpisu,
- b) bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno a nastaly účinky zastavení trestního stíhání,
- c) výrok o zastavení trestního stíhání byl součástí rozhodnutí o narovnání,
- d) trestní stíhání bylo zastaveno z důvodů uvedených ve zvláštním předpisu.

V posuzované věci, jak odvolací soud správně dovodil, je nárok žalobce na náhradu škody způsobené sdělením obvinění nárokem na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle ustanovení § 5 písm. a), § 7 a § 8 zákona č. 82/1998 Sb. založeným na objektivní odpovědnosti státu (bez ohledu na zavinění). Zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby má v takovém případě stejné důsledky jako zrušení nezákonného rozhodnutí podle ustanovení § 8 odst. 1 zákona (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 1990, sp. zn. [1 Cz 6/90](#), publikovaný pod č. 35 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1991, nebo rozsudek NS ČR ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. [25 Cdo 1487/2001](#), publikovaný v Souboru rozhodnutí NS ČR, sv. 24, pod C 1813) s tím, že rozhodujícím měřítkem opodstatněnosti (zákonnosti) zahájení (vedení) trestního stíhání je pozdější výsledek trestního řízení.

Odvolacímu soudu je třeba přisvědčit, že za nezákonné není možno považovat automaticky každé zahájení trestního stíhání, které nevedlo k pravomocnému odsouzení; nelze však souhlasit s jeho závěrem, že pravomocné odsouzení pro jeden ze skutků, stíhaných v rámci společného řízení, automaticky vylučuje odpovědnost státu za škodu způsobenou vedením trestního stíhání pro další jednání (samostatné skutky), jestliže k odsouzení nedošlo.

Jestliže tedy není pochyb o tom, že nárok na náhradu škody je dán tam, kde obviněný, proti němuž bylo vedeno trestní stíhání, byl obžaloby zproštěn (není-li odpovědnost vyloučena podle § 12 zákona), je pro posouzení důvodnosti žaloby v této věci rozhodující výklad pojmu „zproštění obžaloby“ v případě tzv. vícečinného souběhu, tj. při trestním stíhání osoby pro více trestných činů, z nichž každý byl spáchán samostatným skutkem.

Podle ustanovení § 20 odst. 1 tr. řádu ve znění účinném do 31. 12. 2001 (před novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.), tj. ve znění účinném v době zahájení trestního stíhání žalobce, o všech trestných činech téhož obviněného a proti všem obviněným, jejichž trestné činy spolu souvisejí, koná se společné řízení.

Podle ustanovení § 20 odst. 1 tr. řádu ve znění účinném od 1. 1. 2002, proti všem obviněným, jejichž trestné činy spolu souvisejí, o všech útocích pokračujícího nebo hromadného trestného činu a o všech částech trvajících trestného činu se koná společné řízení, pokud tomu nebrání důležité důvody. O jiných trestných činech se koná společné řízení tehdy, je-li takový postup vhodný z hlediska rychlosti a hospodárnosti řízení.

V trestním řízení zásadně platí, že se zřetelem k principu hospodárnosti a rychlosti řízení podle § 2

odst. 4, část první věty za středníkem, tr. řádu se všechny trestní věci, které spolu souvisejí, projednávají ve společném řízení. Předpokladem projednání trestní věci ve společném řízení jsou souvislosti jak objektivní (trestné činy více osob spolu vzájemně souvisejí – spolupachatelství), tak subjektivní (např. osoba je obviněna ze spáchání více trestných činů, naplněných samostatnými skutky – vícečinný souběh). Splnění podmínek pro projednání věci ve společném řízení však neznamena, že by více trestných činů spáchaných ve vícečinném souběhu ztratilo svou podstatu samostatně spáchaných a žalovatelných (stíhatelných) skutků (srov. § 258 odst. 2 tr. řádu – per analogiam, ve vztahu k oddělitelnosti výroků v případě vícečinného souběhu trestných činů), tzn. i možnost z důvodu urychlení řízení nebo z jiných důležitých důvodů vyloučit řízení o některém z trestných činů do samostatného řízení (srov. § 23 odst. 1 tr. řádu). Pojem skutek je používán v trestním řádu například v ustanoveních § 11, § 12 odst. 12, § 160 odst. 1, 5, 6 či § 176 odst. 2 a je jím míněno vymezení jednání obviněného tak, aby nemohlo dojít k jeho záměně s jednáním jiným, zejména tedy určení místa a času jeho spáchání, způsobu jeho provedení charakterizujícího jednání pachatele a zavinění (případně i pohnutky) a jím vyvolaného následku, popřípadě dalších okolností nezbytných pro dostatečnou individualizaci skutku.

Za této situace je ovšem okolnost, zda trestní stíhání skončilo zprošťujícím rozsudkem, třeba posuzovat ve vztahu ke každému jednotlivému skutku (trestnému činu) samostatně bez ohledu na to, že o více skutcích téhož obviněného bylo vedeno společné trestní řízení. Jestliže škoda, jejíž náhradu žalobce požaduje, spočívá v nákladech obhajoby v trestním řízení, je třeba rozlišit, jaká její část připadá na každý samostatný skutek. S tím ostatně koresponduje i úprava výše mimosmluvní odměny za obhajobu, obsažená v ustanovení § 12 odst. 4 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), podle něž, jde-li o společné úkony při zastupování nebo obhajobě dvou nebo více osob anebo jde-li o obhajobu v trestním řízení vedeném pro trestné činy spáchané ve vícečinném souběhu, náleží advokátovi za každou takto zastupovanou nebo obhajovanou osobu nebo za každý takto stíhaný trestný čin mimosmluvní odměna snížená o 20 %. Jestliže se pro účely rozhodování o nákladech nutné obhajoby podle § 151 odst. 2, 3 tr. řádu výše odměny obhájce rozlišuje a strukturuje podle jednotlivých trestných činů ve vícečinném souběhu (jde vlastně o samostatné skutky), není důvod, aby tomu bylo jinak v případech, kdy za škodu způsobenou zahájením (vedením) trestního stíhání obviněného (obžalovaného), jehož trestní stíhání neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem, odpovídá stát. Pro úplnost je třeba zmínit, že trestněprávní judikatura Nejvyššího soudu zatím neřešila analogické případy při rozhodování o povinnosti odsouzeného nahradit státem vynaložené náklady podle § 152 odst. 1 písm. b) tr. řádu, nicméně v odborné literatuře se připouští, že obžalovaný, u něž jeho obhájci zaplatil náklady nutné obhajoby stát, je povinen následně nahradit státu jen tu část odměny, která se vztahuje ke skutku (trestnému činu), z jehož spáchání byl uznán vinným (srov. např. Bláha, J.: Náhrada odměny a hotových výdajů ustanoveného obhájce v trestním řízení. Bulletin advokacie, zvláštní číslo září 2000, str. 93 – 94).

Není proto správný závěr odvolacího soudu, že nárok na náhradu škody způsobené trestním stíháním žalobci v dané věci nenáleží; byl totiž trestně stíhán pro více samostatných skutků (trestných činů ve vícečinném souběhu) a pravomocně uznán vinným pouze ze spáchání jednoho z nich (okolnost, že jeho právní kvalifikace doznala změn, na tom nic nemění); ohledně zbývajících byl zproštěn obžaloby. Přestože došlo k zahájení trestního stíhání sdělením obvinění vyhotoveným ve dvou opatřeních, bylo proti žalobci vedeno trestní stíhání pro jednotlivé skutky, jehož výsledkem bylo vydání pravomocného rozsudku obsahujícího zprošťující výroky ve vztahu ke třem ze čtyř samostatných skutků (jeden ze skutků měl být naplněn dvěma dílčími útoky), což naplnilo podmínky odpovědnosti státu za škodu vzniklou žalobci tím, že vynaložil náklady na obhajobu. Žalobce byl s výjimkou jediného skutku zproštěn obžaloby podle ustanovení § 226 písm. a) tr. ř., nejde tedy o zproštění obžaloby proto, že obžalovaný není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný ve smyslu ustanovení § 12 odst. 1 písm. b) zákona, a nejedná se ani o žádný z dalších důvodů skončení trestního stíhání uvedených v

ustanovení § 12 odst. 1 písm. b), odst. 2 zákona, které by vylučovaly vznik nároku na náhradu škody. Jiné důvody vylučující odpovědnost státu za škodu (např. že si žalobce zavinil zahájení trestního stíhání sám ve smyslu ustanovení § 12 odst. 1 písm. a/ zákona per analogiam) tvrzeny ani prokazovány nebyly.

Ze všech těchto důvodů je zřejmé, že dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. je naplněn; Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu zrušil (§ 243b odst. 1, část věty za středníkem, o. s. ř.). Protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i pro rozsudek soudu prvního stupně, byl i tento rozsudek zrušen a věc byla vrácena Okresnímu soudu v Olomouci k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, věta druhá, o. s. ř.).